

шрифта, кавычки, например: *Через час он написал на листочке: «ОДНАЖДЫ В СТУДЕНЧУЮ ЗИМНЮЮ ПОРУ Я ИЗ ЛЕСУ ВЫШЕЛ, БЫЛ СИЛЬНЫЙ МОРОЗ»* (В. Билевич «В стране перепутанных сказок»; ПТ – поэма Н.А. Некрасова «Крестыанские дети»). Фонетическим маркером будет являться знак ударения в тексте, например: – У нас, как в лучших домах Лондона (В. Бишевич «В стране перепутанных сказок»; ПТ – И. Ильф, Е. Петров «12 стульев»). К морфемным маркерам относятся интертекстуальные словообразовательные морфемы, например латинский суффикс -ус: *Даробус-наджэбус, востроизведатус!, отдыхатус!* (А. Жвалевский, И. Млытко «Пори Гаттер и Каменный философ»).

Композиционными маркерами являются заголовки, эпиграф, послеловие, предисловие, комментарии. Так, Эдуард Успенский в сборнике «Новые русские сказки» делает упор на сильные позиции текста: заголовки, предисловие и послеловие, в которых он отмечает, что будет переказывать сказки на современный лад. Э. Успенский использует говорящие названия новых сказок, которые являются явными аллюзиями на прототипные сказки, например, *Сказка о мочуем шурчем велиении и постоянном Емелином хотении*.

Таким образом, приведённые примеры из произведений детской художественной литературы свидетельствуют о функционировании интертекстуальности и её маркёров на всех уровнях языка.

- ☞
1. Лексикон nonceасенки. Художественно-эстетическая культура XX века / под ред. В. В. Бычкова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2003. – 607 с.
 2. Золотухина, Е. Н. Категория интертекстуальности в современном русском языке: дис. ... канд. фил. наук: 10.02.01 / Е. Н. Золотухина. – Киров, 2009. – 207 с.

ПЕРАКЛАДЫ ВАСИЛЯ ЗУЁНКА: МІЖКУЛЬТУРНЫ ПАЛІОГ

Н. В. Заяц (Мінск, Беларусь)

Васіль Зуёнак выдомы найперш як выдатны паэт, аўтар лірычных вершаў і паэмнай пенталогіі. У апошнія дзесяцігоддзі актыўнымі выступленнямі ў літаратуры-мастацкай перыёдыцы з эсэ і эпіодамі ісьменнік засведчыў яшчэ адну, прызайчную, грань таленту (вынікам чаго з’явілася кніга эсэ, эпіодаў, падарожных нататак “Паміж небам і зямлёй”, 2009). Крытычанаму асэнсаванно розных інастаасуў мастакоўскай асобы В. Зуёнка прысвечана нямала прац, у тым ліку і манатрафічных даследаванняў. Аднак па-за ўважай айчынага літаратуразнаўства і крытыкі застаюцца пераклады, што складаюць якасна і колькасна прадстаўнічы корпус твораў ісьменніка.

Перакладчыцкі плён В. Зуёнка – яркі прыклад адпатальні на нацыянальнай глебе набыткаў замежнай літаратуры і мультыкультурнага волягуду. У паэтычным палілогу гучаць галасы яркіх прадстаўнікоў розных краін, традыцый: рускіх твораў А. Пушкіна, В. Жукоўскага, М. Дармастава, В. Брусава, А. Блока, С. Ясеніна, А. Ахматавай, М. Гумілёва, Бялгар М. Ганчова, М. Георгіева, П. Стэфанава, румын Г. Кіфу, А. Папэску, італьянцу І. Драча, П. Перабійноса, Б.-І. Антоньча...

Мастацкія трансфармацыі твораў гэтых і многіх іншых аўтараў асалі асобна, пакуль яшчэ не выдзеленую кнігу “Іншамунай паззі, перасторанай па-беларуску”, – “Запросіны”. Зоорнік структураваны трыма часткамі: уласна пераклады і два сінтэтычныя ў жанравых адноснах раздзелы: “Н.В. на кніжных закладах” і “Эсэ ў лясцэрку перакладаў”. Частка “Н.В. на кніжных закладах” ухўляе сабою своесаблівы нататнік, уключачоны перакладны тэксты і кароткія занатоўкі, з’хўленне якіх тлумачыць сам аўтар.

Гэта няк само сабой зрабілася ў мяне добрым спосабам “замінавання” аднаведных тэкстаў, – адно што не заб’еды яны ўмяшчаліся на той жа ленькай “п’яноваччы”, і даводзілася “нашыраць” яе звычайным арукіямі наперы...

Н.В. – знак ад пац, нога вене – “заб’еж добра”. А заб’ега тыя магі былі і мае ўласныя, і тўнныя фрагменты з прычымнаса, – у тым ліку і пераклады з паззі.

Выбар, тўне жэ, “надказваўся” тымчасовым уражаннем і настроям душы...

“Настрой души” выдўляецца і ў раздзеле “Эсэ ў лясцэрку перакладаў”. Да пераствораных па-беларуску іншамуных вершаў таксама даюцца рэмаркі і заўвагі, але больш разгорнутыя: В. Зуёнак расказвае пра абставіны і эмоцыі, якімі быў выкліканы зварот да п’ўных твораў. Такім чынам не толькі рэпрэзэнтуюцца перакладчыцкі плён В. Зуёнка, але і раскрываюцца яго мастацкія густы, пазначуюцца ітэйна-творчыя прырытты. Так, напрыклад, у эсэ “Пушкін і з Пушкіным” прадстаўлены вершы “Успаміні”, “Дар”, “Пара, мой друт, пара!...” з каментарыямі. Адрываецца эсэ прызананна В. Зуёнка – паэта, перакладчыка, чытача – у захашпенні рускім класікам:

Пераклады рабіліся проста: “без аглядкі” – на любові. Яны нічым не панаааліся. Апроч магічнай сілы аднаго імені. Зачыраванасці ім. Яны прыводзілі волюна і некакана.

Перакніваць сабе няма надстаў, іншым навязваць не хацў – гэта мая любові... Да Пушкіна. Як і да тых, каго ён любові ці хто яго любові, – чые лясцы перасажкаліся... <...>

¹ Тут і далей палгуюцца па рукапісе В. Зуёнка.

Гаварычы з Пружкіным — гаварычы з сенем.

Павярджэнне такога захопленасці — шматлікія пераклады, прынамсі, толькі ў кнігу “Запросны” (а гэта плён апошніх гадоў) увайшло больш за дзясятка прычных шэдэўраў (“Мілей мне кветкі поэзій цвет...”, “Дыўкаю я ўстажэ вуліц шумных...”, “Я вас кахаў...”, “Што ў імені табе май?..”, “Во-сень” і інш.) і “Казка пра залатага пёўніка”. Беларускія трансфармацыі захоўваюць дакладнасць у перадачы душэўнага зрухаў, нюансы ў раскрыцці лірычнага перажывання, мелодыку пружкінскага радка:

Я вас любил: любовью еше, быть мо- Я вас кахаў: яшчэ маё каханне
жест,

В душе моей угасла не совсем; Ў душы, мабыць, нагасла не зусім

Но пусть она вас больше не трево- Ды больш яно вас турбаваць не стане;

жит;

Я не хочу печалить вас ничем. Я засмуціць вас не хачу нічым.

Я вас любил безмолвно, безнадежно, Я вас кахаў маўкліва і самотна,

То робостю, то ревностю тоими; Не мог з надзеяй рэўнасць разлучыць;

Я вас любил так искренно, так неж- Я вас кахаў так шчыра, так пяшчот-

но,

Как дай вам бог любимой быть дру- Як дай вам бог каханай іншым быць.

лим.

В. Зуёнак для перакладу выбірае творы, эмацыійна-сэнсавая інтэнзіўнасць якіх сучасна ўласнаму светаразумею і светгадчуванню. Заўважэцця няма да тыпалагічных сыноджаннаў, ідэйных паралеляў з артыгнальнай назіяй беларускага аўтара. Нават у такога прызнанага лірыка, як А. Фет, ён знаходзіць верш, дзе выяўляецца імкненне зразумець сутнасць прыроды, космасу, сусвету — так званы камаганізм мыслення, характэрны для В. Зуёнка: *Падўнёвай ноччу ў стозе сена / Да неба тварам я ляжаў; / І зорны хор, жывы, праменьны, / Бязмежна нада мной дрыжаў; // Зямля, як чыяны сон, нямаа, / Прэч ад мяне плыла нарэбоч, / І, як насельнік першы раю, / Адзін — я ў твар убачыў ноч. // Ці я — у зорнае бяздонне, / Ці зорак рой імчаўся ўніз? / Нібыта ў велінай далоні, / Я над бяздоннем тым навяс... // І з замраннем і ўзрушэннем / Мой зрок глыбінні вымяраў; / Куды ўжо я не на імненне, / А беззвартна паміраў* (“Падўнёвай ноччу ў стозе сена...”). Уласобелыя ў вершы рускага класіка вобразныя дамінанты і матэрыяльныя матывы творчасці сучаснага беларускага паэта (неба, зоры) выклікалі своеасабліваю радаць пазнавання і ўзрушанасць, што і абумовіла з’яўленне гэтага перакладу:

Можна толькі прыксі ў захалпенне (і здэўленне!): які касмічны назіваў у паэзіі! Быццам узляцеў ён у ракеце, апынуўся — у воўліку сучаснага касмічнага — на арбіце, у стане бязважкасці, — і адтуль бачыцца яму Зямля. І адчуванне — міжзорнае!

“Міжзорнае” адчуванне яднае з паэзіяй В. Зуёнка і паэтычнаю і талыю някотанаўскага закона, зробленаю яго балгарскім літаратурным нікам М. Ганчавым у вершы “Замное прыцпенненне”: *Ты, ты, / Зрок май / Падаючы яблыкі ў кошкы, / І ўверх узлятаючы галінкі, / І лёгка ючы падпоры: / Ты, ты, / Ты, ты, / З-над рук маіх на машынку, / І абе аркуш паперы / Падаючы стрэфы. // Ты, ты, / І хворая сэрца затмее — / рушанодобыт плад, / Што ўраў на рукі хірурга. <...> // Ты, ты, Ты, ты, / І чые гэты юм? — / Прыцягненне зямное агромеае / І мжклівы, і душное прыцпенненне”. Відавочная блізкасць прайдзаванага твора М. Ганчавым яшчэ ў 1963 г. вершам аўтара перакладу: *Нічо не пачуў, Я бліду! Дасветцеюм — / Я Хапоненіч, / на Беларусі: // Нічо не пачуў — / Ні дзі, трава, / ні вецер... // Нічо. // А шар зямны, Здрыгавуўся...**

Задўлены яшчэ ў пачатку творчага шляху (і асабліва ў зорні “Світаньныя птушкі”, 1982, і паэме “Прыцпенненне”, 1979) матыву прыцпеннення стаў сэнсавай дамінантай усёй далейшай творчасці В. Зуёнкавым мастакім свеце ён рэалізуецца як ідэя ўзаемапрыцпення зямлі і неба, паданасці дзявох стыхій у адным чалавеку, што паўсе асаблівым мільумам, сувязным звяном. Такое разуменне, дарэчы, у асі і літоўскаму паэту Э. Межэлайцісу, паводле якога чалавек — гэта “матэрыя і сонца”:

Мае думкі — птушкі ў нябесным прасторы.

Век за векам растуць іх антычныя крылы.

Іх увясці вядзе прыцягненне зорак.

Хоць трымаюць зямной зрацінчывы сілы.

Па зямлі, сваёй маці, смуткуючы

Мае думкі ў прасторычым небе.

Сядуць птушкы — і шпідыруючы

За плугам на цыглай злебе... [1, с. 31–32].

Пераклад прыведзеных радкоў з кнігі Э. Межэлайціса “Чалавек” на беларускай мове выйшла ў 1984 г.) невыпадкова ажыццявіў менавіта В. Зуёнак — разважаны літоўскага аўтара блізкі і зразумелы беларускаму паэту. Такім чынам, дыяпазон перакладчыцкіх запікаўленасцей В. Зуёнака аб’юлены яго ўласным эстэтычным густам, эмацыянальнай і сэнсавай блізкасцю. Пераствораная па-беларуску іншамовная паэзія — размова-рознанацыйнальных аўтараў на важныя для іх і беларускага мастака вачныя, пазачасавыя тэмы. Гэтая старонка шматграннай творчасці мастака спецыяльнага і ўдмульвага даследавання.

1. Межэлайціс, Э. Чалавек: вершы / Э. Межэлайціс; пер. з літ. — Мінск: Мастацкая літ., 1984. — 78 с.